

Валентина ПРИЩЕПА

АВТЕНТИЧНІ ХУДОЖНІ ТЕКСТИ – НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Розвиток ділових і особистих контактів, розширення й зміцнення економічних і культурних зв'язків між народами висуває в області навчання іноземних мов (ІМ) на перше місце завдання виховання людини, основним надбанням якої є загальнолюдські культурні цінності. Це завдання безпосередньо пов'язане з проблемою взаєморозуміння людей, їх духовного зв'язку й пошуку загальних шляхів здійснення прогресу. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми може бути гуманізація освіти, іншими словами, залучення учнів до культурної спадщини й духовних цінностей свого й інших народів світу. Особлива роль у цьому належить ІМ, із допомогою якої й здійснюється безпосередній і опосередкований діалог культур – іноземної й рідної, який став одним з основних положень сучасної концепції освіти. Гуманізація змісту освіти вимагає перегляду цілей, змісту й технологій навчання ІМ як нового засобу спілкування, нового способу міжкультурної комунікації і міжкультурного взаєморозуміння. Оскільки метою навчання ІМ є не тільки набуття знань, формування навичок і вмінь, але й засвоєння інформації країнознавчого, лінгвокраїнознавчого і культурно-естетичного характеру, пізнання цінностей чужої для нас національної культури, то при визначенні змісту навчання беззаперечно постає питання про культурний компонент.

Оволодіння ІМ як засобом міжкультурного спілкування неможливе без паралельного вивчення відповідної культури. "Якщо розуміти під культурою все, що робить і думає нація, то мова фіксує, як ця нація думає", – зазначає О.А. Корнілов. [1: 81] Культура, згідно з думкою Г.Браун, – це "контекст, в середині якого ми існуємо, думаємо, відчуваємо й спілкуємося один з одним." [2: 53]

З одного боку, мова відображає специфіку мислення народу, а з другого, за Б.Уорфом, також нав'язує людині певне світосприйняття й обумовлює норми його мислення й поведінки. [2:53] Кожна мова, переломлюючи об'єктивно існуючий світ через національну свідомість, дає неповторну "мовну модель світу" того чи іншого етносу (термін Б.Г. Ананьєва). [2: 53] Якщо погодитись з В. фон Гумбольдтом у тому, що "мова є дух народу, а дух народу є його мова" [3:3], то можна прийти до розуміння того, що "мова містить у собі культурний компонент духовного начала народу", що система будь-якої мови "відображає свою картину світу", що "мова передає інформацію про світорозуміння, світогляд народу,

який користується тією чи іншою мовою." [3: 4]

Таким чином, мова, відіграючи роль посередника між людиною і зовнішнім світом, багато в чому сприяє розвитку як самого суспільства, так і окремої людини. І суперечки вчених, які притримуються різних поглядів і напрямків, різних філософських концепцій відносно зв'язку мови й мислення, очевидно, можна примирити загальновідомою тезою про те, що національну мову слід розглядати разом із певним історичним, етнічним, соціальним, психологічним середовищем, а це означає, що мовна особистість (носії мови) у той же час виступає носієм певних національно-культурних традицій і пануючого менталітету. Знання мови не робить людину представником тієї чи іншої нації. Мова – це тільки компонент, складова частина національного колориту. Але мова допомагає зрозуміти й етнічну самосвідомість, і національні почуття, і душу народу. Думка, мова та історія, мова та культура – нероздільні.

Полікультурний підхід до формування змісту мовної освіти передбачає створення передумов для паритетного діалогу та полілогу культур та їх взаємозбагачення й інтеграції. Предметом навчання повинна бути не стільки мова, виключена із системи практичних дій, скільки представлена нею думка, духовність, мовленнєва та загальна культура, особливості світосприймання, світовідчуття й творчості народу – її носія; мова повинна стати культурологічною дисципліною.

Знайомство з культурою країни, мова якої вивчається, було одним із головних завдань ще з часів античності. Викладання класичних мов, так як і трактування релігійних текстів, не мислилось без культурного коментування. У викладанні живих мов уже з кінця XIX ст. на перше місце поряд з усною мовою висувається ознайомлення з реаліями мови, яка вивчається. Це було особливо характерно для німецької лінгводидактичної школи.

Завдяки використанню багатьох компонентів культури, щонайбільшому їх залученню до процесу навчання, створюється якісно нова атмосфера, яка максимально наближається до реальної.

Твори художньої літератури – це дуже корисне джерело автентичних матеріалів у вигляді прози, віршів, драми. Відомо, що автентичні тексти лінгвокраїнознавчого змісту, які призначені для читання й аудіювання, сприймаються учнями з великим інтересом, підвищують мотивацію учіння й забезпечують можливості для розширення знань про країну, мова якої вивчається, що дозволяє учням краще зрозуміти специфіку й своєрідність нової для них культури.

Звернення до художніх текстів зумовлено багатьма причинами. Найголовніші з них:

1. Художні твори значно підвищують інтерес учнів до вивчення ІМ.

2. Художні тексти – невичерпне джерело соціокультурної інформації. Через художні тексти відбувається знайомство учнів з інокультурою, з сьогоденням та історією країни, з укладом життя та естетичними нормами

націй. На думку Г.Вендта*, читання літератури іноземною мовою – це передусім знайомство з культурою народу, мова якого вивчається.

3. Художні тексти – засіб пізнання життя.

Художній текст у якості об'єкта країнознавчого вивчення повинен допомогти створити цілісну картину життя, яка є об'єктом творчості письменника. Знайомлячись із твором художньої літератури, учні осягають закономірності історичного й суспільного розвитку країни, художній текст перетворюється на джерело знань про країну та її народ. При краснавчому вивченні художніх текстів велика увага приділяється створенню системи типових суспільно-психологічних ситуацій, опис і аналіз яких вимагає певного мовного втілення, з однієї сторони, – в історично обумовлених мовних і образних одиницях, із другої – в мовних одиницях, які відповідають існуючим нормам літературної мови. Мова художньої літератури характеризується перевагами перед мовою всіх інших стилів, оскільки художні тексти, несучи в собі певну інформацію, мають ще й естетичне значення, вони впливають на емоційну сферу, викликають почуття співпричетності до цих подій, героїв, про які розповідається у творі. І все це важливо, оскільки в процесі вивчення художніх творів в арсеналі вчителя з'являється ні з чим незрівнянне багатство, яке не може не впливати на духовний світ учнів, їх естетичні почуття. При читанні й аналізі іншомовного тексту часто не вистачає чисто мовних знань. Щоб правильно зрозуміти зміст, потрібно також володіти позамовними знаннями: інформацією про історію й культуру народу-носія цієї мови. До засобів, які реалізують національно-культурну семантику текстів, належать: еквівалентна лексика, конотативна лексика, національно забарвлена метафорика, національно забарвлена фразеологія, афористика. [4: 282-285]

Література відбиває духовне буття людини. Чи може бути щось благородніше від завдання розкрити перед учнем головні, найвищі цінності світової й рідної культури, показати складний історичний шлях їхнього формування через мистецтво, літературу? Література є частиною культури, носієм її духовних цінностей. Духовні цінності культури постійно оновлюються, вдосконалюються. Звичайно, ніхто не "дописує" І.В. Гете чи Т.Шевченка, але ж на зміну їм приходять нові генії людського духу, які відбивають нові цінності відповідно до проблем, які життя ставить перед людиною. Духовні цінності культури утворюють єдність, у рамках якої багато століть, багато імен і творів. Століттями виважувалися головні духовні цінності української та німецької літератур. Вони вже увійшли в нашу свідомість, визначили нашу ментальність. Перефразовуючи слова А.Швейцера, можна сказати, що І.В. Гете, Г.Гейне, Т.Шевченко й І.Франко панують над розумом мільйонів людей, які за все своє життя не прочитали жодного рядка з їхніх творів і навіть не підозрюють, що підкоряються їхній думці. [5: 5]

* Г.Вендт – засновник Лейпцігської лінгвістичної школи.

Література Німеччини брала найактивнішу участь у формуванні вищих духовних цінностей. Їй притаманні:

- цінність земного життя;
- цінність і краса матеріальних форм життя, таких як природа, людське тіло, витвори людських рук: архітектура, образотворче й прикладне мистецтво;
- цінність індивідуального життя та індивідуальної волі;
- цінність самостійно прийнятого рішення, вибору, мети й активного вчинку заради її досягнення;
- визнання за жінкою здатності до духовного життя, повага до її внутрішнього світу, ідея облагороджуючого впливу жінки на особистість;
- цінність кохання між жінкою й чоловіком як вияву вищої сутності людини;
- цінність розуму, мислення й сумніву як вияву сутності людини;
- визнання вищої цінності духовного життя порівняно з матеріальним;
- повага до окремої особистості, думка про неповторність кожної людини та ін. [5: 6-7]

Духовні цінності німецької культури носять гуманістичний характер. У них ми знаходимо все краще, що подарували людству християнство й атеїзм Відродження, культ розуму Просвітництва, земне возвеличення людини у романтиків і біль за "маленьку людину" в творах XIX ст. Дуже важливо познайомити учнів із духовними цінностями культури в їх первісному вигляді, розкрити закономірності їх виникнення й утвердження в історичному плані, показати їх роль у формуванні сучасної німецької культурно-історичної свідомості й ментальності.

1. Корнилов О.А. Языковые модели мира. Россия и Запад: диалог культур. – М., 1994.
2. Бориско Н.Ф., Шиханян Н.Б. Социально-психологические предпосылки формирования лингвосоциокультурной компетенции // Иноземні мови. – 1997. – №1. – С. 53-56.
3. Евграфова А.А. Можно ли изучить зарубежную литературу так же, как родную? // Відродження. – 1996. – №3. – С. 3-5.
4. Korotowa E. National-kulturelle Komponente der Textsemantik // Das Wort, Germanistisches Jahrbuch. – 1993. – S. 282-285.
5. Шалагінов Б.Б. Данте, Шекспір, Вольтер, Гете, Толстой "панують над умами мільйонів людей, які за все життя не прочитали жодного рядка з їхніх творів" // Всесвітня література в загальноосвітній школі. – 1999. – №7. – С. 5-7.